

קנדה

(Canada). מדינה באמריקה הצפונית, חברה בחבר העמים הבריטי. ב-9 בספטמבר 1939, שבוע אחרי פלישת הגרמנים לפולין, הכריזה ק' מלחמה על גרמניה והצטרפה בכך לבריטניה ולצרפת. ק', השנייה בגודל שטחה בעולם אחרי ברית-המועצות, לא היתה אז מוכנה למלחמה מבחינה צבאית וכלכלית. אך למרות אוכלוסייתה הדלילה, שב-1939 היתה 11 מיליון בלבד, הפכה ק' בעת המלחמה לאחד ממקורות העוצמה הצבאית והכלכלית החשובים ביותר של בעלות-הברית והרימה תרומה חשובה להבסת גרמניה הנאצית.

ואולם, אף שהיתה איתנה בחזית בעלות-הברית, לא גילתה ק' אהדה למשבר המחרף של יהודי אירופה. רוב הקנדים ראו במצבם הטרגי של יהודי אירופה ובצורך הנואש שלהם למצוא מיקלט בטוח רק בעיית הגירה, שמוטב לחמוק ממנה. למן עלות היטלר לשלטון בגרמניה ב-1933 עד לכניעתה הסופית של גרמניה ב-1945 היו שערי ק' נעולים בפני יהודים. יש מקום לטעון, כי 'גליון ההתנהגות' של ק' במתן מיקלט ליהודים נרדפי הנאצים הוא הגרוע ביותר שבין כול מדינות המערב.

יישוב קבע של יהודים היה בק' למן כיבושה בידי הבריטים ב-1759. מספרם היה קטן, ובעת מתן מעמד דומיניון לק' ב-1867 הגיע לקצת יותר מ-1,000. גידולו של הקיבוץ היהודי בק' בא כתוצאה מההגירה מרוסיה ומשאר ארצות מזרח אירופה אחרי 1881. ב-1920 ישבו בק' 125,000 יהודים. מראשית שנות ה-90 של המאה ה-19 היתה בק' גם התיישבות חקלאית של יהודים, שעיקרה מאזורי המערב.

הפיקוח על הגירת יהודים במטרה להגבילה החל לפני עליית היטלר לשלטון בגרמניה. עד 1923 לא הופלו יהודים לרעה באשר לכניסתם לק'. ניתנה אומנם העדפה למהגרים מבריטניה ומארצות-הברית, ואולם, הצורך ליישב את הפרריות הנרחבות במערב היה כה גדול, עד ששלטונות ק' פעלו לגייס מהגרים ממזרח אירופה. הציבור הקנדי חש שלא בנוח עם בואם של המוני האדם ההם, בני עמים ותרבויות כה שונים, ואולם, הרגיעה אותו התועלת שהפיקה כלכלת ק' מן ההגירה, וכן הרגיעה אותו ההנחה, שהמהגרים ישארו באזוריה הכפריים של הארץ, ובהדרגה יטמעו הם וצאצאיהם באורחות החיים של הקנדים.

רוב היהודים שהיגרו לק' לא מילאו את ציפיות מדיניותה של הממשלה ולא פנו לחקלאות, אלא התרכזו במרכזים העירוניים והתחרו בבעלי-המלאכה ובבעלי המקצועות החופשיים הקנדים ממוצא בריטי.

כאשר לא היו עוד אדמות החקלאות שבמערב ק' ריקות מאדם, וכאשר גברו הרגשות נגד המהגרים, הגבילה הממשלה את ההגירה. הוטלו סייגים מחמירים על כניסתם של כול המהגרים מארצות מזרח אירופה. חמורים במיוחד היו הסייגים שהוטלו על מהגרים פוטנציאליים יהודים, ולא רק ממזרח אירופה אלא מכול הארצות, פרט לבריטניה ולארצות-

הברית. אחרי 1923 יכלו רק אותם יהודים מעטים שלהם קרובים בקרבה ראשונה בק' לזכות באשרת כניסה אליה.

משהחמיר השפל בכלכלה בשנות ה-30 והאנטישמיות הגואה באירופה דחפה יהודים רבים לבקש מיקלט, הוחמרו עוד יותר תקנות ההגירה בק', וממשלתה אטמה אוזנה משמוע את הקריאות למען פליטים יהודים. בכך שיקפו השלטונות את הלוך-הרוח שרווח בקרב תושבי ק', ושהיה איתן בהתנגדותו לכניסת יהודים. ההתנגדות לכניסת יהודים היתה חזקה בכול ק', ובעיקר במחוז קוויבק הכפרי, הקתולי והדובר צרפתית, שהיה מעוז של מפלגתו של ראש-הממשלה וילים ליון מקנזי קינג. ממשלת מקנזי קינג, שהיתה בשלטון מ-1935 עד 1947, ידעה היטב שכול ויתור מצידה בשאלת הפליטים היהודים יעלה לה ביוקר ביום הבחירות.

למרות ההתנגדות לכניסת פליטים יהודים ניהל הקיבוץ היהודי הקטן בק', שהיה פחות מ-1.5% מכלל התושבים, השתייך למעמד הפועלים והיה מרוכז בעיקר במונטריאול ובטורונטו, פעולת שדולה למען התרת הכניסה לאותם פליטים. משגברה הסכנה ליהודי אירופה מצד הנאצים, אירגן הקיבוץ היהודי בק', באמצעות ארגון-הגג הארצי שלו, ה'קונגרס היהודי הקנדי' (Canadian Jewish Congress), חרם על מוצרים מתוצרת גרמניה. החרם זכה בהצלחה מועטה בלבד, והמאמץ שנעשה לפני פרוץ המלחמה לפתוח את שערי ק' לפליטים יהודים נחל כישלון חרוץ. ב-1938 השתתפה אומנם ק' בוועידת אויאן, שנתכנסה לדון בשאלת הפליטים, ואולם, ק' עשתה זאת בחוסר רצון, ובעיקר במטרה לסכל הצעה כלשהי להפוך אותה ליעד ליישוב פליטים יהודים.

משפרצה מלחמת-העולם השנייה תמך הקיבוץ היהודי בק' במאמץ המלחמה בלי כול הסתייגות. ואולם, היהודים הוסיפו לתת קדימה למאמצים לשכנע את המנהיגות הפוליטית ואת פקידי השלטון לאפשר ליהודים שעדיין אפשר היה להצילם מאירופה להיכנס לק'. למרות עמדתם הנחושה של שלטונות ההגירה שלא להתיר כניסת יהודים, הצליח ה'קונגרס היהודי הקנדי', במאמץ רב, לסחוט מן הממשלה ויתורים קלים. בסוף 1941 אישרה הממשלה את כניסתם של 1,000 ילדים יהודים מצרפת של וישי, אחרי שהוריהם שולחו לפולין. לרוע המזל ניתן האישור מאוחר מדי, ולפני שאפשר היה להעביר לק' ילדים שנבחרו לכך השתלטו הגרמנים על צרפת של וישי, והילדים שולחו גם הם להשמדה בפולין. אחר-כך התירה ממשלת ק', בלחץ מחודש מצד היהודים מבית ומדינות אחרות מחוץ, כניסת כמה מאות פליטים יהודים שמצאו מיקלט זמני בספרד ובפורטוגל.

עוד קבוצה של פליטים יהודים הגיעה לק' במקרה יותר מאשר במחשבה תחילה. אחרי כניעת צרפת ביוני 1940 גברו חששות הבריטים מפלישה קרובה של הגרמנים, וכן גברו החששות שהפליטים מגרמניה ומאוסטריה שבאו לבריטניה, ובהם הפליטים היהודים, עלולים להיות גיס חמישי. לפיכך נתפסו כול הפליטים והושמו במעצר עד שתיבדק נאמנותם, ואותם פליטים שיוחלט שהם מסכנים את בטחון המדינה יוחזקו במאסר באוסטרליה ובק'. בטעות

נשלחו לק' כמה מאות צעירים יהודים שלא היו חשודים מבחינת נאמנותם, ותחילה הוחזקו במחנות מעצר לשבויי מלחמה. זמן רב אחרי שהובררה הטעות ואחרי שכול העצורים בבריטניה שוחררו, סירבו השלטונות לשחררם, מחשש שהם ירצו להישאר בק': ק' לא רצתה בפליטים יהודים, קל וחומר לא בפליטים שנכנסו לתחומה בדלת האחורית. יותר משנתיים ימים לחצו הקיבוץ היהודי בק' וממשלת בריטניה עד שסוף סוף שיחררו השלטונות את הפליטים והתירו להם ללמוד בבתי-ספר קנדיים או להשתלב בעבודות הקשורות במלחמה. גם עם הניצחון על גרמניה וגם משנתגלו מוראות השואה לא בא הקץ לסירובה של ק' להתיר כניסת פליטים יהודים לתחומה, והיא דחתה כול הצעה לאפשר לעקורים למצוא בה בית חדש, ובעיקר לא לעקורים יהודים. כאשר בסופו של דבר נאלצה ק' לפתוח את שעריה לכניסת עקורים, מחמת מחסור חמור בכוח אדם, מצאה הממשלה דרכים להכניס אליה מהגרים שהותאמו בדיוק למקומות עבודה פנויים, אגב הכנסת מספר מזערי בלבד של יהודים.

רק בסוף 1947 החלה מדיניות הממשלה להשתנות. אחרי משא-ומתן ממושך חזרה הממשלה ואישרה את ההתחייבות שקיבלה בעת המלחמה להתיר כניסת 1,000 ילדים יהודים, שאז כבר היו יתומים שהוריהם נספו בשואה. הממשלה גם התירה לתעשיית ההלבשה, שהיתה במידה רבה בידי יהודים ושטענה שהיא סובלת ממחסור בכוח אדם מיומן, לגייס מספר מסויים של עובדי הלבשה ופרוונות מקרב ניצולי השואה. בהדרגה הרחיבה הממשלה גם את מעגל הקרבה המשפחתית לרוצים באיחוד עם בני משפחתם שבק'. הסתמן אז שינוי יסודי יותר במדיניות ההגירה: מספרם הכללי של המהגרים היה גדול מאוד, עד שגידול במספר המהגרים היהודים שוב לא נודעה לו חשיבות רבה, והקמתה של מדינת ישראל הבטיחה קליטת רובם המכריע של העקורים. חוק ההגירה החדש משנת 1948 ביטל את כול התקנות המפלות יהודים לרעה.